

TÜRK TARİH DERS KİTAPLARINDA MACARİSTAN VE MACAR HALKININ TEMSİLİ*

Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ**

Öz

Bilindiği üzere tarih ders kitapları, ülkelerin birbirini tanıma ve diğer ülke ve halkları hakkında imajın oluşmasında en etkili araçlardan biridir. Özellikle, kişiliğin gelişme süreci olarak kabul edilen ortaokul ve lise yaş grubundaki bireylerde, uluslararası ilişkiler ve “öteki” kavramının oluşmasında ve dünyaya bakışında tarih ders kitaplarının yönlendirici faktörlerin başında geldiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla, tarih ders kitapları, milli kimliğin oluşmasında etkili olduğu kadar, dünyayı anlamada da önemli ve etkili materyaller arasında yer almaktadır. Bu araştırmada, halen Türkiye’de okutulmakta olan Lise tarih ders kitaplarında Macaristan ve Macar halkının nasıl temsil edildiği, değişik açılardan analiz edilerek, Türkiye ve Macaristan dostluğunun gelişmesi yönünde ders kitaplarında içerik ve materyal bakımından yapılması gereken değişiklik ve ilaveler konusunda öneriler geliştirilmiştir. Elde edilen veriler çerçevesinde, ders kitaplarında metin içinde yer alan Macaristan ve Macarlar ile ilgili kavramların aynı oranda görsellerle desteklenmediği; konu bakımından da “askerî alan (savaşlar ve antlaşmalar)” kategorisinde yoğunlaştığı, “ekonomi”, “kültürel ilişkiler” ve dostluk ilişkilerine yeterince yer verilmediği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Macaristan, Macarlar, Türkiye, Türk tarih ders kitapları

A Research on Representation of Hungary and Hungarians in Turkish History Textbooks

Abstract

As it is known, the history textbooks are considered for the countries as one of the most effective means of learning and forming an image about each other. It is accepted that history textbooks are the leading factors in forming international relations, the concept of “others”, and view of the world especially for the individuals in the age of secondary or high school which is considered as the age of developing personality. Thus history textbooks are effective not only in the formation of national personality but also in understanding the world. In this paper, the way Hungary and Hungarians are represented in the textbooks used nowadays is analysed from different aspects, and some suggestions developed about the changes and additions with regard to the content and materials in the textbooks to help the development of Turkish Hungarian fraternity. In the frame

---

* Bu araştırma, Necmettin Erbakan Üniversitesi BAP Koordinatörlüğünce desteklenen projeden üretilmiştir.

**Necmettin Erbakan Üniversitesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Meram-KONYA
nkostuklu@konya.edu.tr

of the data obtained so far, it is seen that the concepts about Hungary and Hungarians handled in the current history textbooks for high schools are not supported with visual aids, and they concentrated mostly on military affairs (wars and treaties), whereas “economical”, “cultural affairs” and fraternity are not handled sufficiently enough.

Keywords: Hungary, Hungarians, Turkey, Turkish history textbooks

1. Türk- Macar İlişkilerinin Tarihçesine Kısa Bir Bakış

Tarihi kaynaklara baktığımızda, Macarların çeşitli Türk kavimleriyle ilişkilerinin miladi 5. Yüzyıla kadar uzandığını görüyoruz. Anayurtları Ural Dağları bölgesinden, önce Batı Sibirya'ya, buradan da Kafkasya bölgesine gelerek diğer Türk kavimleriyle birlikte Hazar Devleti hâkimiyetinde yaşayan Macarlar, burada Türkler'den tarım, meyvecilik ve hayvancılık tekniklerini öğrendiler. Hazar Devleti'nin zayıflamasıyla 896 yılında, bugünkü Macaristan coğrafyasını içine alan Karpat havzasında yurt tutmuşlardır. Bu dönemlere ait, Bizans, Ermeni, Arap ve Fars kaynaklarında Macarlar, Türk olarak adlandırılmışlardır. Bazı Macar Türkolog araştırmacılar, Macarlar'a Türk denmesinin tesadüf olmadığını bilimsel bazı verilere dayandığını ifade etmektedirler. Bugün dahi günümüz Macar dilindeki beş yüze yakın kelimenin varlığı güçlü deliller arasında gösterilmektedir¹. Çeşitli araştırmalarda Macarların Türklük özelliklerini 11.yüzyıl başlarına kadar koruya geldikleri ifade edilmektedir². Ancak Orta Avrupa'da yurt tuttuktan sonra Kral Istvan'ın 1001 tarihinde Hristiyan olması ve Papa tarafından gönderilen tacı giymesi ile Macaristan, Hristiyan Avrupa'nın organik bir parçası haline geldi. Dolayısıyla, Osmanlılarla Macarlar ilk kez karşı karşıya geldiklerinde, Macarlar, Hristiyan Avrupa değerlerinin savunucusu olarak Türklerin karşısına çıkmış bulunuyorlardı³.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlar ve Orta Avrupa istikametindeki fetih hareketlerinin hemen her safhasında Macarlarla temasa gelindiğini ifade edebiliriz. Daha Edirne ve Filibe'nin fethini müteakip Papa V. Urban Macar Kralı Lajos öncülüğünde Haçlı ordusu düzenlemiş, Haçlılar 1364'de Sırpsındığı (I. Çirmen) savaşında yenilgiye uğramış idiler. Türklerle Macarların karşılaştığı bu ilk savaşı başka savaşlar takip etti. 1375'te Osmanlı'nın Eflâk'a girmesi, Macar toprağında cereyan eden ilk Türk-Macar çarpışması olarak bilinir. 1389 I. Kosova Savaşı'ndan 1526 Mohaç Zaferi'ne kadar aşağı-yukarı 140 yıllık süreçte Osmanlılar açısından Balkanlar'da cereyan eden; Bulgaristan'ın ilhakı (1393),

¹ Eva Csaki, “Macarların Eski Tarihine, Eski Türk- Macar İlişkilerine Dair”, Türk kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi, 2004.

² Melek Çolak, “Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk- Macar İlişkileri”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Güz 2000, C.1, sayı:2.

³ İsmail Doğan, “Macar Kimliğinin Oluşumunda Türk Etkisi”, Ankara Üniversitesi, DTCF Dergisi, Ankara 2007, C.47, sayı:2, s.8-9.

Niğbolu Savaşı (1396), Segedin Antlaşması (1443), Varna Savaşı (1444), II. Kosova (1448), Belgrad'ın kuşatılması (1456), Semendire'nin fethi ve Sırbistan'ın ilhaki (1459), Bosna seferleri (1463-1464), Belgrad'ın fethi (1521) savaş ve antlaşmalarında Macarlarla karşı karşıya gelindiğini biliyoruz.

Ama Kanuni'nin 1526 Mohaç Zaferi ile Türk- Macar ilişkileri yeni bir safhaya girmiştir. Bu sefer sonunda Macar Krallığı'nın yönetim merkezi Buda, Osmanlı hâkimiyetine geçti ve Osmanlıya bağlı Budin Vilayeti kuruldu. Takip eden süreçte, Macaristan coğrafyasında Türklerle Macarlar arasında pek çok kale savaşı cereyan etti. Bunlardan; Estergon kuşatması (1543), Sokollu'nun Macaristan Seferi ve Eğri kuşatması (1552), Zigetvar kuşatması (1566), önemli sonuçlar doğuranlar arasındadır. 1568'de yapılan Edirne Barışı ile Kale savaşlarının klasik çağı sona ermiş oldu.

Bundan sonra, Macaristan Krallığı'na Habsburg hanedanının hakim olmasıyla, mücadele veya ilişkiler Türk- Habsburg savaşları haline geldi. Özellikle, 16. yy. sonlarından 17. yy. sonlarına kadar (1686) Osmanlı'nın Balkanlar ve Orta Avrupa'daki mücadelesinin önde gelen muhatabı Habsburgların başında bulunduğu Avusturya idi. Bu süreçte, Papa'nın Türklere karşı "kutsal ittifak" projeleri zaman zaman etkili oldu ve neticede 1683'te Viyana yenilgisi ile Türklerin Batı'ya ilerleyişlerinin önü kesin bir şekilde alınmış oldu. Bu tarihten sonra artık Osmanlı için bir geri çekiliş süreci başladı. 1686'da Kutsal ittifakın Budin'i alması ile 145 yıllık Osmanlı-Türk hâkimiyeti sona ermiş oldu. Bu gelişmeleri, Belgrad'ın elden çıkışı ve Karlofça Antlaşması (1699) takip etti¹.

Osmanlı-Habsburg savaşları devam ederken, 17.yy. sonları ve 18.yy. başlarında Macarlar arasında Habsburg hâkimiyetine karşı ciddi bir direniş hareketi doğmaya başlamış idi. Bu hareketin önemli liderleri arasında İmre Thököly, Prens II. Ferenc Rakoczi ve Lajos Kosuth bulunuyordu. Osmanlı Devleti her ne pahasına olursa olsun, bu liderleri destekledi, onlara sahip çıktı. Mücadelede zora düşen bu liderler Osmanlı'ya sığındılar. Mülteciler evresi olarak da bilinen Türk-Macar ilişkilerinin bu sürecinde Macar milliyetçilerinden İmre Thököly ve Rakoczi mülteci olarak ömrünün son günlerini Türkiye'de geçirdiler. Lajos Kosuth 1850-51 yıllarında Kütahya'da yaşadı. Bunların hatıraları bugün bile hala yaşatılmaktadır. 1848 ihtilalinin Avusturya tarafından kanlı bir şekilde bastırılmasından sonra bağımsızlık isteklerinden vazgeçmeyen Macarlar 1867'de bağımsızlıklarına kavuştular. Bu tarihte Avusturya'nın adı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu olmuş, ikili devlet sistemi kabul edilmiştir².

¹ Türk- Macar ilişkileri çerçevesinde yer alan savaş ve antlaşmalar ve diğer gelişmelerin ayrıntılı kronolojik dökümü ve bazı değerlendirmeler için bkz., Hicran Yusufoglu, "Tarihten Günümüze Türk-Macar İlişkileri", Dergi 2023, sayı:59, Mart 2006, s.14-24

²Fahir Armaoglu, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914), TTK Basımevi, Ankara 1997, s.318

Macaristan'da aşağı-yukarı 1,5 asırdan fazla süren Türk hâkimiyeti, şüphesiz Türk-Macar kültürel ilişkilerini etkiledi. Bu etkileşim 19.yy. bilimsel çevrelerinde de kendini gösterdi. Avrupalıların baştan beri Macarları kendilerinden saymamaları, Slav ve Germenler arasında sıkışmış bulunan Macarları, kendi tarih ve kültürlerini aramaya sevk etti. Bu hareket Macaristan'da Turancılığın doğmasına yol açtı. Dünyada ilk defa Türkoloji 1870'de Budapeşte Üniversitesinde bir disiplin haline geldi. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Avusturya-Macaristan ile aynı safta olması ilişkileri daha da geliştirdi. Savaş döneminde çok sayıda Türk genci Macaristan'da eğitim gördü. Macaristan'dan Türkiye'ye gezi ve araştırma ekipleri gönderildi. Macaristan'daki Türk kültür varlıklarının korunması yönünde Macar hükümeti olumlu adımlar attı. İstanbul'da Macar- Türk dostluk derneği kuruldu. Macaristan Kızılhaçı savaş sırasında Türkiye'ye bazı yardımlar gönderdi. I.Dünya Savaşı sırasında ve öncesinde yaşanan bu samimi dostluk ilişkileri, İstiklal Savaşı sırasında da devam etti. Macarlar Türkler'in haklı davasını Avrupa'da çeşitli zeminlerde savundular. 1921'de Macaristan'da Turan Ajansı kuruldu. Macaristan'daki Turan Derneği Ermeni meselesi de dâhil olmak üzere pek çok konuda Türklerin lehine Avrupa kamuoyunu etkileme gayreti içinde oldu. Türkiye'den Macaristan'a öğrenciler gönderildi. 1923'te imzalanan Türk-Macar dostluk antlaşmasını diğer antlaşmalar takip etti. Kısacası, 20.yy. başlarından itibaren I.Dünya Savaşı, İstiklal Savaşı ve Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar Türklerle Macarlar arasında kültürden siyasete, sağlıktan ekonomiye kadar pek çok alanda iyi ilişkiler dikkati çeken seviyeye ulaşmış bulunuyordu. 1932'de Macaristan'da faşist yönetim işbaşına gelmesiyle birlikte, Revizyonist bir politikaya girmesi ve İtalya ile anlaşması her ne kadar Türk-Macar ilişkilerinde bir soğuma yaratmışsa da her iki ülke arasında dostluğun devam etmesi sağlanabilmiştir³.

İkinci Dünya Savaşı sonrası 1945'de Macaristan'da Komünist Parti'nin iktidara gelmesi ve Macaristan'ın Doğu Bloğunda yer alması ile Türk- Macar ilişkileri şüphesiz olumsuz etkilendi. 1991 Haziran'ında Sovyet askerlerinin Macaristan topraklarını terk etmesi ve Macaristan'da demokrasi yolundaki gelişmeler, Türk- Macar dostluğunun da gelişmesine zemin hazırladı.

Bütün buraya kadar ele aldığımız Türk- Macar ilişkilerinin tarihi sürecini;

- 1-Macarların Hıristiyanlık öncesi dönemi,
- 2-Macarların Hıristiyan oluşlarını müteakip Haçlı zihniyeti çerçevesinde Osmanlılarla olan savaş dönemi: (1364-1526),
- 3-Macaristan'da Türk hâkimiyet dönemi (1526- 1686),
- 4-Macar Milliyetçilik hareketleri ve Mülteciler Dönemi (18.yy.başları-19.yy.ortaları),

³ Birinci Dünya Savaşı, İstiklal Savaşı ve Atatürk dönemi Türk- Macar ilişkilerinin siyasi, ekonomik ve kültürel boyutları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Melek Çolak, a.g.m.

5-Yakın Dönem siyasî, kültürel, ekonomik ilişkiler dönemi (19.yy. ortalarından günümüze), şeklinde tasnif edebiliriz.

2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, halen Türkiye’de okutulmakta olan Lise tarih ders kitaplarında Macaristan ve Macar halkının nasıl temsil edildiğini tespit etmektir.

3. Problem

Halen Türkiye’de okutulmakta olan Lise tarih ders kitaplarında Macaristan ve Macar halkı nasıl temsil edilmektedir?

Probleme yönelik şu sorulara cevaplar aranmıştır;

1- Lise tarih ders kitaplarındaki metinlerde ve görsellerde Macaristan ve Macarlar ile ilgili kavramların tekrar sıklığı nedir?

2- Lise tarih ders kitaplarındaki metinlerde ve görsellerde Macaristan ve Macarlar nasıl temsil edilmektedir?

4. Metod

Problem cümlelerine yönelik olarak ders kitaplarında yer alan veriler nicel ve nitel açıdan analiz edilmiştir.

5. Örneklem

Araştırmamızın örneklemini; Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunca ders kitabı olarak kabul edilen ve halen yaygınca okutulmakta olan lise tarih ders kitapları oluşturmuştur. Bunlar şunlardır;

1- Ahmet Yılmaz, *Ortaöğretim Tarih 9. Sınıf* (Ankara, 2015)

2- Komisyon, *Ortaöğretim Tarih 10* (Yedinci baskı Ankara 2015)

3- Komisyon, *Ortaöğretim Tarih 11* (Altıncı baskı, Ankara 2015)

4- Komisyon, *Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük* (Dördüncü baskı, Ankara 2015)

5- Komisyon, *Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi* (Yedinci baskı, Ankara 2015)

Ortaöğretim Tarih 9. Sınıf ders kitabı hariç diğerleri Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları yayınıdır.

6. Bulgular ve Değerlendirme

Yukarıdaki 1. Problem cümlesine ait, Lise tarih ders kitaplarındaki metinlerde Macaristan ve Macarlarla ilgili kavramların tekrar sıklığına yönelik bulgular aşağıdaki Tablo-1’de gösterilmiştir.

Tablo-1. Türk lise tarih ders kitaplarında Macaristan ve Macarlar ile ilgili kelime ve kavramlar ve gözlenme sıklığı.			
9. Sınıf Lise Tarih Ders Kitabı			
<i>Coğrafi/ülke</i>	<i>Mensubiyet</i>	<i>Askeri(antlaşmalar)</i>	<i>Kültürel, ekonomik vd.</i>
Macaristan (8)	Macar (lar) (8)		
Budapeşte (1)	Hungar (1)		
Bugac (1)			
10. Sınıf Lise Tarih Ders Kitabı			
Macaristan (17)	Macar(lar) (9)	Sırpsındığı s. (1)	Kral I.Layoş (1)
Avusturya-Macaristan (8)		1.Kosova s.(1)	Macar Krallığı (1)
Budin (2)		Niğbolu s. (1)	Zan Zapolya (Yanoş) (4)
		Edirne Segedin ant. (3)	Kral II.Layoş (1)
		Varna s. (1)	
		Mohaç meydan s. (1)	
		İstanbul Ant. (2)	
		Zigetvar Seferi (1)	
		Karlofça Ant. (2)	
		Galiçya Cephesi (1)	
11. Sınıf Lise Tarih Ders Kitabı			
Macaristan (2)	Macar(lar), (4)		MikesKlemen (Macar edebiyatçı) (1)
Avusturya-Macaristan (1)			
Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı			
Avusturya-Macaristan (6)			Velihaht Ferdinand (1)
Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ders kitabı			
Macaristan (8)	Macar (lar) (1)	Macar Milli Ayaklanması (1)	
Avusturya-Macaristan (8)			
Budapeşte (2)			

Yukarıdaki 1.Problem cümlesine ait, Lise tarih ders kitaplarındaki görsellerde Macaristan ve Macarlarla ilgili kavramların tekrar sıklığına yönelik bulgular aşağıdaki TABLO-2’de gösterilmiştir.

Tablo-2: Türk lise tarih ders kitaplarında Macaristan ve Macarlar ile ilgili görseller ve gözlenme sıklığı			
9. Sınıf Lise Tarih Ders Kitabı			
<i>Harita(doğrudan veya dolaylı)</i>	<i>Coğrafi resimleri</i>	<i>-Şehir</i>	<i>Savaş ve temsili</i>
			<i>Diğer siyasi ve kültürel vs.</i>
1			Pul (1)
			Türk kurultayı (1)
10. Sınıf Lise Tarih Ders Kitabı			

6		Varna Savaşı tasviri (1)	Zaman şeridi (1)
		Avusturyalıların Budin'e girişi temsili resmi (1)	Veliâhd Ferdinand ve eşinin ölüm haberini veren gazete kupürü (1)
		II. Viyana kuşatması temsili Resmi (1)	Tökelilmre'nin temsili resmi (1)
11. Sınıf Lise Tarih Ders Kitabı			
1			
(12. Sınıf) Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı			
1			
(12. Sınıf) Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Ders Kitabı			
5			Veliâhd Ferdinand Resmi (1)
			Macar Milliyetçileri gösteri yaparken fotoğrafı (1)

Tablo-1 ve Tablo-2'deki bulgulardan şu değerlendirmelere ulaşabiliriz;

1- En fazla gözlenen kavram, 35 gözlem ile "Macaristan" olarak tespit edilmiştir. Bunu, 22 gözlem ile "Macar(lar)", 19 gözlem ile "Avusturya-Macaristan" kavramları takip etmiştir. Bu kavramların ötesinde sıklık durumuna göre; savaş ve antlaşmalar (15 kez), Macar kral ve veliahd isimleri (10 kez), Budin (2), Budapeşte (2), Hungar (1), Bugaç (1), Mikes Klemen (Macar edebiyatçı) (1) kavramları gözlenmiştir.

2- Kategori olarak baktığımızda, kavram çeşitliliğinin en fazla "askeri (antlaşmalar)" sütununda toplandığı görülmüştür. Bu durum, Türk- Macar ilişkilerinin ders kitaplarına daha ziyade savaşlar ve antlaşmalar çerçevesinde yansımalarını gösteriyor. Öte yandan, en az kavram "kültürel, ekonomik vd" kategorisinde gözlenmiştir. Şüphesiz bu tablo, Türk-Macar ilişkilerinin "kültürel, ekonomik vd. boyutunun yeterince ders kitaplarına yansımadağı anlamına gelmektedir.

3- Görsellerde ise çoğu dolaylı olmak üzere, "Macaristan" adının geçtiği 14 harita bulunmaktadır. Bunun dışında, bazı savaş temsili resimleri (3 resim) ile Siyasi ve kültürel kategoride yer alabilecek 7 görsel bulunmaktadır. Bu tablo bize, kategoriler olarak kavramların görseller ile yeterli oranda desteklenmediğini gösteriyor.

İkinci problem cümlesine yönelik olarak, incelediğimiz ders kitaplarına baktığımızda şu tespitlere ulaşabiliyoruz;

11.yy başlarına kadar, yani Macarların Hıristiyan olmadan önceki tarihiyle ilgili değerlendirmelerde Macarlar Türk olarak görülmektedir. "Avrupa Hun Devleti'nin Parçalanması" konu başlığının altında, "Bu Türk boyları bölgede

bulunan Oğuzlarla karışarak Bulgar ve Macarların ortaya çıkmasına zemin hazırladılar”⁴ ifadeleri yer almaktadır.

Yine aynı kitabın “Macarlar (896-XI.yy başları) başlığında şöyle denilmektedir;

“V. yüzyılda Fin-Ugor boylarının büyük bir bölümü Don nehri civarına göç ettiler. Buradaki Onogurlarla kaynaşarak Macarların ortaya çıkmasında etkili oldular. Hungar olarak da bilinen Macarlar, Avar ve Sibirlerin baskılarıyla bugünkü Macaristan’a geldiler (896). Burada Germenlerle sık sık savaş yaparak Germenlerin Balkanlara ilerlemesine engel oldular. Ayrıca Slavlar’ın biraraya gelmelerini de önlediler. XI. yüzyıldan sonra Hıristiyanlığı kabul eden Macarlar zamanla Türklüklerini kaybettiler...Budapeşte’deki Türkoloji Enstitüsü’nün yaptığı araştırmalar sayesinde Macarların Avrupa Hunları’nın devamı oldukları yönünde önemli bilgiler elde edildi”⁵.

Görüleceği üzere, Türk tarih ders kitaplarında, Hıristiyan olmadan önceki dönemlerinde Macarlar, Türk olarak anlatılmaktadır.

Yukarıda “Giriş”te tasnif edildiği üzere, Türk- Macar ilişkilerinin ikinci evresini; Macarların Hıristiyan oluşlarını müteakip Haçlı zihniyeti çerçevesinde Osmanlılar’la olan savaş dönemi (1364-1526), oluşturmaktadır. Bu süreç, “Macarların Türklüklerini kaybettikleri”⁶ bir dönem olarak görülmektedir. Macarlarla ilk temas; “Edirne ve Filibe’nin Osmanlı Devleti’nin eline geçmesiyle Papa V. Urban’ın teşvikiyle Avrupa’da bir Haçlı ordusunun oluşturulduğu, Macar Kralı Layoş’un öncülüğünde Edirne’ye kadar yaklaşan Haçlıları” Osmanlıların Sırsındığı (I. Çirmen, 1364) savaşında bozguna uğrattığı ifadeleriyle dile getirilmektedir⁷. Bu savaştan sonra, Macar Kralı Sigismund döneminde de, yine Macarlar öncülüğünde Balkanlarda Haçlı ordusuyla Osmanlı kuvvetlerinin savaşları Türk ders kitaplarında önemli yer bulmuştur⁸.

Kanuni Dönemi Türk-Macar ilişkilerinde yeni bir sayfanın başlangıcı olmuştur. Ders kitabında bu dönemin başları şöyle değerlendirilmektedir; “Roma-Germen İmparatorluğu’na ve Avusturya’ya akrabalık bağlarıyla bağlı olan Macaristan, Balkan topraklarını tehdit ediyordu. Macaristan kralı II. Layoş, Şarlken’e güvenerek Osmanlı Devleti’ne karşı geliyor ve Balkan devletlerini Osmanlı’ya karşı kışkırtıyordu...Kanuni’nin iki devlet arasındaki sorunları görüşmek için Macaristan’a gönderdiği elçinin öldürülmesi üzerine, Belgrad şehri kuşatılarak fethedildi (1521)...Macaristan’ın Belgrat’ı geri almak istemesi ve Osmanlı topraklarına saldırması üzerine Kanuni Sultan Süleyman Macaristan üzerine sefer düzenledi...(Mohaç’ta) savaş iki saat sürdü. Yüz bini aşkın Macar

⁴Ortaöğretim Tarih 9. Sınıf, s. 95.

⁵Ortaöğretim Tarih 9. Sınıf, s. 108.

⁶Aynı.

⁷Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf, s.12

⁸A.g.e., s.14-15

ordusu tamamen imha edildi. Macaristan'ın başkenti Budin fethedildi (1526). Jan Zapolya (Yanoş) Macar tahtına getirildi ve Macaristan Osmanlılara bağlandı. Osmanlılar'ın Orta Avrupa egemenliği güçlenirken Osmanlı- Avusturya mücadelesi başlamış oldu". Kanuni'nin 1541 Macaristan seferi ve Zigetvar kalesinin fethinden sonra da Osmanlı ve Avusturya'nın Balkanlar ve Orta Avrupa üzerindeki hâkimiyet mücadeleleri XVIII. yy. sonuna kadar devam etmiştir⁹.

Bütün bu ifadeler ve kitapta geçen diğer değerlendirmelerden Kanuni döneminden başlayan ve aşağı-yukarı 1,5 asırlık Osmanlı hâkimiyet dönemindeki Türk- Macar ilişkilerinin savaş ve kısmen barış dönemi olarak sunulduğunu anlıyoruz. II. Viyana yenilgisi, Budin'in elden çıkması ve Karlofça antlaşması ile Macaristan'ın büyük bölümünde Osmanlı hâkimiyetinin sona erdiği vurgulanmaktadır¹⁰.

Ders kitaplarında Türk-Macar ilişkilerine yönelik bir diğer konu yoğunluğu, I. Dünya Savaşı sırasındaki gelişmelere ayrılmış görünmektedir. Burada savaşın sebepleri ve Osmanlı Devleti'nin savaşa girişi konularında Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'na atıflar vardır¹¹. Bu atıflarda, aynı safta yer almış olmaktan dolayı ilişkilerin "yardımlaşma" kavramında yoğunlaştığını görüyoruz. Ders kitaplarının ilgili sayfalarında; Osmanlı Devleti'nin Galiciya, Romanya ve Makedonya Cephelerinde "Bulgaristan ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na yardım etmek için"¹² savaştığı ifadeleri yer almaktadır.

Birinci Dünya Savaşı sonucunda Avusturya-Macaristan'ın iki devlet olarak parçalanması ve toprak kayıplarına uğraması ilgili konularda kısaca vurgulandıktan sonra, II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş konularında Türk-Macar ilişkileri şeklinde değil de, Macaristan ve Macarların durumu hakkında kısa bazı bilgilerin verildiğini görüyoruz¹³.

Buraya kadar verilen bilgiler çerçevesinde 2. Problem cümlesi olarak tespit ettiğimiz, "Lise tarih ders kitaplarındaki metinlerde ve görsellerde Macaristan ve Macarlar nasıl temsil edildiği?" Sorusunun cevabını kısaca belirtmek gerekirse;

1- Hıristiyan olmadan önceki Macar tarihine atıflar bulunmakta olup bu dönem Macarların Türklüklerini unutmadığı bir dönem olarak görülmektedir.

---

⁹A.g.e., s.72.

¹⁰A.g.e., s. 114-115

¹¹A.g.e., s. 208-209, 217; Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, s.21-22; Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi, s.4

¹²Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, s.22; Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf, s.217.

¹³Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi, s.80, 82, 84.

2- Macarların Hıristiyan olduktan sonraki süreçte Türk-Macar ilişkilerinin genellikle Osmanlı-Haçlı orduları mücadelesi şeklinde sunulmakta ve bu dönem kale savaşlarıyla ön plana çıkmaktadır.

3- Kanuni ile başlayan Macaristan'daki Türk hâkimiyet döneminde uzun barış dönemleri olmakla birlikte yine bazı savaş ve antlaşmalar dikkat çekiyor.

4- Türk- Macar ilişkilerinin bir diğer dönemi, Macaristan'da Türk hâkimiyetinin kırılmaya başlaması ve Habsburglar dönemindeki Türk-Macar ilişkileridir. Bazı Macar milliyetçilerine Osmanlı'nın desteğine yönelik ifadeler bulunmakla birlikte, bu dönemde de savaşlar ve antlaşmalar ön plana çıkıyor

5- Birinci Dünya Savaşı sırası Osmanlı- Avusturya Macaristan ilişkileri, "yardımlaşma" kavramı çerçevesinde sunulmaktadır.

6- İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk savaş döneminde Türk-Macar ilişkilerine yönelik özel tespitler bulunmamakla birlikte, genel olarak Macaristan hakkında bazı bilgiler bulunmaktadır.

7. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın sonunda şu sonuçlara ulaşılmıştır;

1- Metinlerde ve görsellerde sıklık oranına göre en fazla, "Macaristan", "Macar(lar)" ve ilgili savaş ve antlaşmalarla ilgili kavramlar gözlenmiştir.

2- Görseller, çoğu dolaylı olmak üzere, "harita", siyasi ve kültürel içerikli bazı temsili resimler ve savaş temsillerinde toplanmakta olup, metinlerde geçen ilgili kavramlara göre görsellerin oranı çok düşüktür. Osmanlı'nın Macaristan'daki kültürel izleri, tarihi dokular ve şehir resim ve tasvirlerine yönelik görseller bulunmamaktadır.

3- Macar tarihi ve Türk-Macar ilişkileri, daha ziyade savaş ve antlaşmalar çerçevesinde sunulmaktadır. Türk-Macar dostluğunu pekiştiren, Macar Milliyetçilik hareketleri ve Mülteciler Dönemi ile yakın dönem siyasî, kültürel, ekonomik ilişkiler dönemi (19.yy. ortalarından günümüze), ders kitaplarına yeterince yansımamıştır.

Bu sonuçlar çerçevesinde şu öneriler geliştirilebilir;

1- Görseller artırılabilir

2- Askeri nitelikli görsellerin yanı sıra, sosyal ve kültürel kategoride yer alabilecek ve özellikle Macaristan'daki Türk kültür varlıkları ile ilgili görseller, örneğin "Gül Baba", Osmanlı dönemi Budin ve diğer şehir tasvirleri vb. tarihi ve kültürel doku görselleri ders kitaplarında muhakkak yer almalıdır.

3- Türk-Macar ilişkilerini yeterince anlayabilmede ve özellikle dostluk ilişkilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacak çoğu konular ders kitabında yeterince yer almamaktadır. Bu cümleden olmak üzere; Macar milliyetçilik

hareketleri ve Macar mülteciler konusu ile Birinci Dünya Savaşı, Milli Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında kültürden siyasete, sağlıktan ekonomiye kadar pek çok alanda var olan iyi ilişkiler muhakkak ders kitaplarında yerini almalıdır.

8. Kaynaklar

Ders kitapları

KOMİSYON, 2015, “Ortaöğretim Tarih 10”, Yedinci baskı Ankara.

KOMİSYON, 2015, “Ortaöğretim Tarih 11”, Altıncı baskı, Ankara.

KOMİSYON, 2015, “Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük”, Dördüncü baskı, Ankara.

KOMİSYON, 2015, “Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi”, Yedinci baskı, Ankara.

YILMAZ, A., 2015, “Ortaöğretim Tarih 9. Sınıf”, Ankara.

Diğer yayınlar

ARMAOĞLU, F., 1997, “19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)”, TTK Basımevi, Ankara.

CSAKÍ, E., 2004, “Macarların Eski Tarihine, Eski Türk- Macar İlişkilerine Dair”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi,.

ÇOLAK, M., Güz 2000, “Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk- Macar İlişkileri”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.1, sayı:2.

DOĞAN, İ., 2007, “Macar Kimliğinin Oluşumunda Türk Etkisi”, Ankara Üniversitesi, DTCF Dergisi, Ankara, C.47, sayı:2.

YUSUFOĞLU, H., 2006, “Tarihten Günümüze Türk-Macar İlişkileri”, Dergi 2023, Mart, sayı:59.